

ΙΩΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΕΘΝΙΚΟ και ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ

Μεταπτυχιακών Σπουδαστών α' και β' κύκλου
Νεότερη και Σύγχρονη Ελληνική Ιστορία
και
Ιστορία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας
(Πέμπτη, 21 Μαΐου – Παρασκευή, 22 Μαΐου 2015)
[Ιωνικό Κέντρο, Λυσίου 11, Πλάκα](#)

Περιλήψεις ανακοινώσεων

[1η Συνεδρία](#) [2η Συνεδρία](#) [3η Συνεδρία](#) [4η Συνεδρία](#) ▣ [5η Συνεδρία](#) [6η Συνεδρία](#) [7η Συνεδρία](#)

Πέμπτη, 21 Μαΐου 2015

Πρώτη Συνεδρία

Λευτέρης Δεσποτάκης: «Ο καρδινάλιος Βησσαρίων και οι φιλενωτικοί κωδικογράφοι της Κρήτης. Ζητήματα ταυτότητας (15ος αι.)».

Το θέμα της διδακτορικής μου διατριβής αφορά στη διερεύνηση της κοινωνίας των φιλενωτικών ιερέων της Κρήτης κατά το δεύτερο μισό του 15ου αιώνα και της αποδημίας μερικών από αυτούς στην Ιταλία. Οι απόδημοι φιλενωτικοί ιερείς της Κρήτης ταυτίζονται με τα ικανότερα μέλη της κωδικογραφικής ομάδας του καρδινάλιου Βησσαρίωνα, ο οποίος, την ίδια περίοδο, και με έδρα τη Ρώμη, διέθετε μεγάλα χρηματικά ποσά προκειμένου να εμπλουτίσει τη συλλογή λατινικών και, κυρίως, ελληνικών χειρογράφων της βιβλιοθήκης του. Στο πλαίσιο του ιδεολογήματος του καρδινάλιου για τη διάσωση της αρχαιοελληνικής γραμματείας στη Δύση και, παράλληλα, της επιβίωσης του ελληνικού γένους διαμέσου του καθολικισμού, οι

φιλενωτικοί κωδικογράφοι κλήθηκαν να συμβάλουν ενεργά στην εξομάλυνση της δυσμενούς κατάστασης, που αντιμετώπιζε η ελληνική παροικία της Βενετίας, στο θέμα της λατρευτικής της ανεξαρτησίας, εξαιτίας της προσκόλλησής της στην ορθόδοξη πίστη. Με βάση τα παραπάνω, σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι να αναδείξει, κατά το δυνατόν, την πολιτισμική ταυτότητα των φιλενωτικών κωδικογράφων της Κρήτης, η οποία χαρακτηρίζεται από διαρκείς ιδεολογικές συγκλίσεις και αποκλίσεις ανάμεσα σε δύο άνισους αλλά παράλληλους άξονες της ιστορίας του νέου ελληνισμού κατά τον 15ο αιώνα: τον φιλοκαθολικισμό, ο οποίος πρεσβεύεται από τον υπέρμαχο της Ένωσης των Εκκλησιών, καρδινάλιο Βησσαρίωνα, και την ορθόδοξη πίστη, η οποία αποτελεί το ισχυρότερο κληροδότημα της βυζαντινής παράδοσης.

Μαρία Μάμαλη: «‘Δυο ρατζήνες ψωμί’: Διατροφή και επιβίωση στην πολιορκία του Χάνδακα (1648-1669). Αυτάρκεια, εμπορικές σχέσεις και αντιπραγματισμός».

Ο πόλεμος και οι πολιορκίες συγκαταλέγονται στα βασικά αίτια που προκαλούν κρίσεις διατροφής, στερήσεις και ακρίβεια. Η παράταση των πολεμικών επιχειρήσεων στον Χάνδακα προκάλεσε επισιτιστικά προβλήματα και διόγκωση των ελλείψεων σε μία κοινωνία, η οποία δεν είχε τις δυνατότητες να στηρίξει την επιβίωσή της σε προγενέστερα αποθέματα.

Στην ανακοίνωση εξετάζονται και αποτιμώνται οι προσπάθειες των πολιορκημένων για την αντιμετώπιση του λιμού και την εξισορρόπηση ελλείψεων σε βασικά είδη διατροφής. Οι κάτοικοι ασκούσαν τις οικονομικές -αγροτικές και κτηνοτροφικές- δραστηριότητές τους, εκμεταλλευόμενοι τον διαθέσιμο χώρο εντός των τειχών, ενώ αρχαιακές μαρτυρίες αποκαλύπτουν και κινητικότητα εκτός του τειχισμένου χώρου.

Παράλληλα, μέσα από τη μελέτη του αρχαιακού υλικού προκύπτει ότι οι θαλάσσιες εμπορικές συναλλαγές δεν περιορίστηκαν σε μεγάλο βαθμό, προσπορίζοντας τους κατοίκους με τρόφιμα. Σχετικά με την επισιτιστική βοήθεια από μέρους της βενετικής διοίκησης σημειώνεται πως η παρεμβατική πολιτική της Γαληνοτάτης αποτυπώνεται μέσω του συστήματος διανομής βοήθηματος. Τέλος, εξετάζεται η έκταση του αντιπραγματισμού με βρώσιμα αγαθά σε διάφορες εκφάνσεις οικονομικών συναλλαγών.

Παναγιώτης Ράπτης: «Pronveditore e capitano vs bailo στη διοικητική μηχανή της Κέρκυρας κατά τον 16ο αιώνα. Σύγκριση αρμοδιοτήτων και σύγκρουση ή σκόπιμη ασάφεια της βενετικής διοίκησης;».

Η παρούσα ανακοίνωση πραγματεύεται τη θεσμοθέτηση του αξιώματος του Προνοητή και Καπετάνιου (pronveditore e capitano) στη διοίκηση (reggimento) της Κέρκυρας. Το συγκεκριμένο αξίωμα, ενώ έως το 1574 είχε έκτακτο χαρακτήρα, από τότε και στο εξής καθιερώθηκε ως μόνιμο, παράλληλα με το ήδη υφιστάμενο από την περίοδο της προσχώρησης της Κέρκυρας στη βενετική επικράτεια (1386) αξίωμα του βαΐλου. Το ενδιαφέρον θα εντοπιστεί στη «σύγκρουση» αρμοδιοτήτων των δύο υψηλόβαθμων αξιωματούχων, όπως αυτή καταγράφεται μέσα από τις τελικές τους αναφορές προς τα αρμόδια βενετικά όργανα, ενώ θα μελετηθεί και η εμπλοκή του αστικού συμβουλίου του νησιού, μέσω της πρεσβείας του 1592, στο πλαίσιο της οποίας διατυπώθηκε αίτημα επαναφοράς της ανώτερης βενετικής διοίκησης

αποκλειστικά σε ένα πρόσωπο. Στη συνέχεια, θα διερευνηθεί εάν η ‘δυναρχία’ αυτή και η σύγκρουση αρμοδιοτήτων είναι απόρροια της βενετικής άγνοιας των τοπικών προβλημάτων και ιδιαιτεροτήτων της κτήσης της, εάν αποτελεί συνήθη πρακτική με στόχο την αποφυγή συγκέντρωσης εκτεταμένων εξουσιών στο πρόσωπο περιφερειακών αξιωματούχων ή εάν συνιστά στρατηγική διακυβέρνησης μιας κτήσης στο πλαίσιο του οποίου οι περιφερειακοί διοικητές λειτουργούν ως διαμεσολαβητές μεταξύ υπηκόων και Βενετίας. Τέλος, θα συνεκτιμηθεί ο ρόλος της τοπικής θεσμικής εξουσίας και ο βαθμός επιρροής της στις τελικές αποφάσεις της Κυριάρχου (Dominante) για την οργάνωση της περιφέρειάς της.

Πόπη Σεριάτου: «Από τα γιατροσόφια στα ιατρικά εγχειρίδια. Η διαδρομή προς την επιστημονική ιατρική γνώση και περίθαλψη στον ελληνικό χώρο κατά τους 18ο και 19ο αιώνες. Μια πρώτη προσέγγιση».

Η ιατρική καθημερινότητα, η περίθαλψη, η μετάβαση από την πρακτική στην επιστημονική ιατρική στις ελληνικές περιοχές κατά τους 18ο και 19ο αι., συγκροτούν ένα πεδίο, η ιστορία του οποίου διαθέτει συνέχειες και ρήξεις.

Η αλλαγή νοοτροπίας και η προσπάθεια διάχυσης του καινούριου τρόπου σκέψης, των επιστημονικών γνώσεων, αλλά και νεοφανών μεθόδων για την ίαση και την υγεία δεν έγινε δια μιας στις ελληνικές περιοχές κατά τον 19ο αι.. Οι νέες προσεγγίσεις επιβλήθηκαν αργά και χάρη στην αποτελεσματικότητά τους. Από τα χρηστικά γιατροσόφια στη συστηματική προσπάθεια αποδόμησης της παλιάς νοοτροπίας για την ίαση που ξεκίνησε στο δεύτερο μισό του 18ου αι., με τη διάδοση των εμβολιασμών και μέσω των εκδόσεων επιστημονικών βιβλίων γραμμένων στην ελληνική γλώσσα. Η μετάβαση ως προς τα θεραπευτικά μέσα συνέβη με αργούς ρυθμούς, εφόσον είχαμε αποδοχή και χρήση ενός μέρους των θεραπειών της εμπειρικής ιατρικής από την επιστημονική κοινότητα έως πολύ αργότερα. Συνέπεια των προληπτικών και θεραπευτικών καινοτομιών και της επιστημονικής ιατρικής φροντίδας η αλλαγή στη σχέση γιατρού και ασθενή. Στις ιδιαίτερες συνθήκες μετάβασης προς ένα νέο τρόπο αντιμετώπισης των ασθενειών, ως προστεθεί και η δυσκολία της ιδιομορφίας του γεωγραφικού χώρου. Στις απομονωμένες περιοχές τα νέα φάρμακα, αλλά και τα επιστημονικά βιβλία δεν ήταν εύκολο να φτάσουν.

Δεύτερη Συνεδρία

Μαρία-Τσαμπίκα Λαμπίτση: «Το ελληνικό διεθνές εμπόριο στο τέλος του 18ου αιώνα: Το αρχείο Δημητρίου Κουρμούλη»

Το Αρχείο Δημητρίου Κουρμούλη αποτελεί τεκμήριο της ύπαρξης και λειτουργίας μίας Χιώτικης εταιρείας που έδρασε στα τέλη του 18ου αιώνα (1769-1784), καταλαμβάνοντας μία θέση στο εμπόριο μεταξύ Ανατολικής και Δυτικής Ευρώπης. Πρόκειται για αντιπροσωπευτικό παράδειγμα της προσπάθειας των Ελλήνων εμπόρων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας για επέκταση στις ευρωπαϊκές (και άλλες) αγορές και οικοδόμηση μιας συστηματικής εμπορικής παρουσίας.

Παρά την αποσπασματικότητα κάποιων πληροφοριών, το αρχείο προσφέρει τη δυνατότητα συνολικής μελέτης ενός πολύπλοκου επιχειρηματικού φαινομένου. Ένα εταιρικό σχήμα ενώνει

κατ'ουσίαν τρεις ανεξάρτητους εμπορικούς οίκους (σε Σμύρνη, Κωνσταντινούπολη και Βενετία/Άμστερνταμ) με σκοπό τη συμμετοχή στα δίκτυα του διεθνούς εμπορίου και την αντιμετώπιση των διακυμάνσεων των εμπορικών κύκλων. Η συνάντηση και αντικατάσταση εμπορικών δρόμων και οι συνεχείς επιχειρηματικές αποφάσεις και μετασχηματισμοί – με σημαντικότερη την απόφαση για μετακίνηση του δυτικοευρωπαϊκού γραφείου από τη Βενετία στη Βόρεια Ευρώπη, και την εγκατάσταση εμπορικού γραφείου στο Άμστερνταμ – αποτελούν τον κύριο άξονα της έρευνάς μου, την οποία απασχολούν επίσης οι θεσμικές επιλογές επιχειρηματικής οργάνωσης και επίλυσης εμπορικών διαφορών. Με τη μελέτη μου, τέλος, απεικονίζεται εκ των έσω το Χιώτικο δίκτυο στα τέλη του 18ου αιώνα και εξετάζεται το πώς η επιχειρηματική απόφαση και εμπορική ικανότητα επηρεάζονται από ζητήματα ταυτότητας και ενδοδικτυακού ανταγωνισμού.

Κατερίνα Καραδήμα: «Επιδιώξεις και πρακτικές κοινωνικού συσχετισμού στο εσωτερικό της Ελληνικής Κοινότητας Τεργέστης (1830-1914)».

Στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, η Τεργέστη έχει περάσει από το στάδιο της «επινόησής της» στη λειτουργικότητα, ο πληθυσμός έχει πολλαπλασιασθεί και το κοσμοπολίτικο εμπορικό σώμα έχει εδραιωθεί και οικειοποιηθεί χώρους διαβίωσης και δράσης στον αστικό ιστό. Τα καταστατικά αυτοδιοίκησης των θρησκευτικών κοινοτήτων, θεσπισμένα την εποχή της Μαρίας Θηρεσίας και των διαδόχων της, ισορροπούσαν ανάμεσα στις διατάξεις που ρύθμιζαν τις εξωτερικές ελευθερίες των ξένων παροίκων και τους κανονισμούς που οργάνωναν κοινωνικά στο εσωτερικό τα υποκείμενα-μέλη τους. Αυτή η οργάνωση προέβλεπε τη διανομή των μελών στις διάφορες «τάξεις» είτε με βάση τη χρηματική συνεισφορά, είτε με βάση τις επαγγελματικές ασχολίες· ανάλογη δηλαδή μοντέλων σωματειακού τύπου. Πιο έντονα εσωτερικοποιούνται οι ιεραρχικές διακρίσεις του εμπορικού κόσμου -συνέπεια αυτά τα χρόνια των λειτουργικών εξελίξεων στην οικονομία του λιμανιού- στην ελληνική κοινότητα, η ελίτ της οποίας τείνει να μονοπωλεί τη δημόσια εικόνα του σώματος και να επεξεργάζεται νέες συμβολικές μορφές αποκλεισμού και διάκρισης. Το πως, λοιπόν, η κοινωνική διείσδυση και κύρος των Ελλήνων αστών επιδρά στον καθορισμό νέων ισορροπιών στο εσωτερικό της κοινότητας προσπαθούμε να παρατηρήσουμε μέσα από τη δυναμική της διαλεκτικής για την αναθεώρηση ορισμών του Καταστατικού ή για την εισαγωγή νέων κοινωνιολογικών κατηγοριών, όπως αυτή των «διάσημων ευργετών».

Σάκης Δημητριάδης: «Οι συμπληρωματικές οικονομικές δραστηριότητες μιας οικογένειας μεγαλοκτηματιών της Εύβοιας του 19ου αιώνα».

Η επιχειρηματική δράση των γαιοκτημόνων της Εύβοιας –της κοινωνικής ομάδας δηλαδή που συγκροτήθηκε ως αποτέλεσμα των αγοραπωλησιών των τσιφλικιών του νησιού μετά τη λήξη της οθωμανικής κυριαρχίας– σε τοπικό επίπεδο δεν εξαντλούνταν στην ιδιότητα του μεγαλοκτηματία, αλλά προεκτεινόταν και σε μια σειρά από εναλλακτικές πηγές εισοδήματος που αναπτύχθηκαν συμπληρωματικά προς την εκμετάλλευση των γαιοκτησιών τους χωρίς να συνδέονται άμεσα με αυτήν, για να αποτελέσουν τελικά κρίσιμες πτυχές του ρόλου του

γαιοκτήμονα: το εμπόριο αγροτικών προϊόντων, την ενοικίαση προσόδων, τις βραχυπρόθεσμες ή μακροπρόθεσμες δανειοδοτήσεις στον αγροτικό πληθυσμό, την εκμετάλλευση του υπεδάφους, τις εργολαβίες δημοσίων έργων. Με την υιοθέτηση μιας μικροϊστορικού τύπου προσέγγισης εξετάζεται η εμπλοκή των μελών της οικογένειας Μπουντούρη/Βουδούρη στα παραπάνω πεδία στη διάρκεια του 19ου αιώνα, με κύρια πηγή το ογκώδες αρχείο της, το οποίο φυλάσσεται στο ΕΛΙΑ.

Από την ανάλυση προκύπτει πως, με επίκεντρο τις δύο γαιοκτησίες της οικογένειας στο νησί, σταδιακά οικοδομήθηκαν δίκτυα οικονομικών ανταλλαγών, που κάλυπταν ολόκληρη την Κεντρική και Βόρεια Εύβοια, μέσω των οποίων κινούνταν σε συνεχή ροή άνθρωποι, κεφάλαια και προϊόντα. Τα δίκτυα αυτά λειτούργησαν ταυτόχρονα και ως δίκτυα πολιτικής επιρροής, καθώς ο έλεγχος των τοπικών αγορών γης, εργασίας, χρήματος και αγροτικών προϊόντων συνετέλεσε καθοριστικά στη μακρά ευδοκίμηση μελών της οικογένειας στο χώρο της πολιτικής.

Τρίτη Συνεδρία

Μαρία Ανεμοδουρά: «Το Κράτος μέσα στο Κράτος: Η παρέμβαση της αληπασαδικής εξουσίας στις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές δομές του οθωμανικού κατακτητικού συστήματος».

Η άνοδος των Ayan στην Οθωμανική Αυτοκρατορία κατά τον 18ο αιώνα, επισφραγίζεται στο ξεκίνημα της επόμενης εκατονταετηρίδας με την πολιτική συμφωνία *Sened-i Ittifak*, μεταξύ του νέου Σουλτάνου Μαχμούτ Β΄ και των ισχυρών τοπαρχών, ο συνασπισμός των οποίων τον ανέδειξε στην εξουσία.

Στη διάρκεια του 18ου αιώνα οι επαρχιακοί ηγεμόνες, προκάλεσαν μετασχηματισμούς στις κοινωνικές και οικονομικές δομές και διαμόρφωσαν δίκτυα διασύνδεσης με άλλες κοινωνικές ομάδες. Πρόκειται για κομβική μετεξέλιξη του οθωμανικού συστήματος διακυβέρνησης, καθώς η διαμόρφωση αυτής της νέας επαρχιακής «αριστοκρατίας» διεμβολίζει τον βασικό κορμό του οθωμανικού θεσμικού πλαισίου, που ήταν βασισμένο στην εξουσία του σουλτάνου και του αυτοκρατορικού κέντρου.

Στα δυτικά Βαλκάνια, από τα τέλη του 18ου αιώνα καταγράφεται η σεπαρατιστική δράση ενός από τους μεγαλύτερους Ayan της εποχής, του Αλή πασά Τεπελενλή, του οποίου η κυριαρχία εξαπλώνεται στον ηπειρωτικό ελλαδικό και στο νοτιοαλβανικό χώρο, θέτοντας σταδιακά υπό την σφαίρα της επιρροής του τα περισσότερα σαντζάκια και αναδιαμορφώνοντας τις δομές του κατακτητικού συστήματος προς εξυπηρέτηση της επικυριαρχίας του. Η ποικιλομορφία των ρόλων και των δράσεων που αναπτύσσει με την επέκταση της εξουσίας του σε άλλα πασαλίκια μέσω της διοίκησης από πρόσωπα του συγγενικού περιβάλλοντός του, ως εκμισθωτής φορολογικών προσόδων, ως κάτοχος μεγάλου αριθμού τσιφλικιών και ως *Επόπτης φύλαξης των δερβενίων* στην περιοχή της Ρούμελης, διαφοροποιούν τους τρόπους παρέμβασης της εξουσίας του και της εμπλοκής του στους υπάρχοντες θεσμούς.

Το πολιτικό-διοικητικό αυτόνομο μόρφωμα, που προσπαθεί να δημιουργήσει ο Αλή πασάς, το ιδιότυπο αυτό «κράτος μέσα στο κράτος», θα επηρεάσει σημαντικά τις υπάρχουσες δομές του οθωμανοκρατούμενου προεπαναστατικού ελλαδικού χώρου.

Βαγγέλης Σαράφης: «Κοινοτικός δανεισμός και υπερχρέωση στο βιλαέτι Άργους, 1810-1820». Η ανακοίνωση αποτελεί συντομευμένη παρουσίαση της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας με τίτλο: «Ο κοινοτικός δανεισμός στην προεπαναστατική Πελοπόννησο: η περίπτωση του βιλαετιού Άργους, 1810-1820». Βάση της μελέτης αποτελεί ανέκδοτο αρχειακό υλικό, τμήμα του αρχείου της οικογένειας Περούκα, ισχυρών προεστών του Άργους. Ειδικότερα υπό επεξεργασία τέθηκε το σύνολο των χρεωστικών ομολογιών, που εντοπίστηκαν σε αυτό. Πρόκειται για χρεόγραφα συνταγμένα μεταξύ των ετών 1750-1818. Το μεγαλύτερο, όμως, τμήμα αυτών αποτυπώνει δανειακές συμβάσεις που συνήψε το «κοινό» του βιλαετιού Άργους κατά την περίοδο μεταξύ 1810 και 1818. Η δεδομένη αρχειακή διαθεσιμότητα περιορίζει το χρονικό εύρος της μελέτης στην τελευταία προεπαναστατική δεκαετία. Βασικός στόχος της μελέτης είναι να αναδειχθεί ο μηχανισμός πίστωσης του «κοινού» μέσα από την απάντηση μίας δέσμης ερωτημάτων: Ποιοι ήταν οι λόγοι δανεισμού; Ποιοι οι πιστωτές; Ποιοι οι όροι δανεισμού; Το αντικείμενο της μελέτης συμπίπτει χρονικά με την εμπορική κρίση που έπληξε την οικονομία της Πελοποννήσου από το 1815 κ.ε., ενώ για την ίδια περίοδο είναι γνωστό πως οι κοινότητες είχαν υπερχρεωθεί σημαντικά. Σε αυτό το πλαίσιο θα επιχειρηθεί να εντοπιστεί, αν σημεία της προαναφερθείσας κρίσης αποτυπώνονται στον κοινοτικό δανεισμό του Άργους.

Χαράλαμπος Βλαχόπουλος: «Ο Διονύσιος Ρώμας και η Επιτροπή Ζακύνθου στο δρόμο για την εθνική συγκρότηση: στοχεύσεις, υπερβάσεις, επιτεύξεις».

Ο Διονύσιος Ρώμας είναι ένα γνήσιο κάτοπτρο της ιστορικότητας μιας ολόκληρης εποχής της εθνικής μας συγκρότησης στο πλαίσιο της νεωτερικότητας. Παράλληλα, είναι ένας «αδικημένος» αφανής πρωταγωνιστής του Αγώνα της Ελληνικής Ανεξαρτησίας. Ο ζακυνθινός αριστοκράτης αναδείχθηκε γνήσιο τέκνο του Διαφωτισμού, πρωταγωνιστής στην εισαγωγή του τεκτονισμού στον ελληνικό χώρο, χαρακτηριστικό παράδειγμα της ώσμωσης φιλελευθερισμού και εθνικισμού. Υπέρανω όλων ήταν ένας ανήσυχος πολιτικός νους, ένας ενεργός διπλωμάτης, γνώστης των ευρωπαϊκών ισορροπιών της εποχής του. Κορύφωση των προσπαθειών του είναι η αμφιλεγόμενη «Αίτηση Προστασίας» προς τη Μ. Βρετανία, διπλωματική κίνηση που απέδειξε τον ευρωπαϊσμό, το ρεαλισμό και την προσαρμοστικότητα του στις εξελίξεις, αφού αυτή η κίνηση προετοίμασε ουσιαστικά την τελική ρύθμιση του ελληνικού ζητήματος στο μέτρο του πολιτικώς εφικτού. Ήταν, τέλος, ένας πρώιμος εθνικός ευεργέτης, ένας άνθρωπος του μέτρου, ο ηγέτης ενός κύκλου παθιασμένων υπέρ του ελληνικού Αγώνα Ζακυνθίων (Επιτροπή Ζακύνθου). Η μελέτη του βίου του και η ανίχνευση της προσφοράς του επιχειρείται μέσα από τη μελέτη ανέκδοτου αρχειακού υλικού με στόχο την ανασύνθεση του εθνικού μας αφηγήματος και την προώθηση της ιστορικής μας αυτογνωσίας.

Τέταρτη Συνεδρία

Αρβανίτη Μαρία: «Ελληνορθόδοξες συνοικίες στην οθωμανική Κωνσταντινούπολη (1820-1870). Χώρος και μνήμη σε μια μεταβατική περίοδο».

Η συνοικία (mahalle), οργανωμένη ως ένας πυρήνας αυτάρκειας, συνιστούσε δομικό στοιχείο των πόλεων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ιδιαίτερα στην Κωνσταντινούπολη, η οποία αποτελούσε έδρα της διοίκησης και πόλο έλξης για τους πληθυσμούς της περιφέρειας, η εγκατάσταση των κατοίκων ανά συνοικία ρυθμιζόταν παραδοσιακά από το θρήσκευμα και συχνά και από άλλα κοινά στοιχεία, όπως ο τόπος καταγωγής, ενώ η κινητικότητα έξω από τα όρια της συνοικίας ήταν περιορισμένη. Μεγαλύτερη υπήρξε η κινητικότητα για τις ελίτ, η οποία παρατηρήθηκε από τον 18ο αιώνα και έπειτα και συνδέθηκε με περιοχές έξω από την ιστορική χερσόνησο, όπως τα παράλια του Κερατίου και του Βοσπόρου, αλλά και η περιοχή του Πέραν, κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα.

Στόχος της ανακοίνωσης είναι να εξεταστούν όψεις της παραπάνω εικόνας μέσα από ελληνικά έντυπα κείμενα της εποχής. Ανάμεσα σε αυτά, το Υπόμνημα περί του Γραικικού Νοσοκομείου του Αλέξανδρου Πασπάτη παρουσιάζει πλούσια στοιχεία για τις συνθήκες και την πληθυσμιακή σύσταση των συνοικιών των Ελληνορθόδοξων, ενώ το έργο του Σκαρλάτου Βυζαντίου, *Κωνσταντινούπολις*, προσφέρει πλήθος πληροφοριών για την πόλη σε μία περίοδο αλλαγών. Στο τελευταίο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο τρόπος με τον οποίο συγκεκριμένοι χώροι ανακαλούν αναμνήσεις του συγγραφέα, κάτι που δεν παρατηρείται στα έργα της εποχής.

Dilek Özkan: «Experience with Ottoman modernization: Thessaly in the 19th century».

The broad aim of this paper is to examine the Ottoman modernization attempts on the first Ottoman-Greek boundary and adjacent region, Thessaly, from the early to the late decades of the nineteenth century. It focuses more closely on the provincial administration and socio-economic structure of Ottoman Thessaly, emphasizing reform attempts on the financial system, agricultural structure and social equality problems.

One of the main prospects of the Ottoman reforms was to remove the social and political inequalities between Muslims and Non-Muslims. In a region in which Muslims did not exceed 15 per cent of the whole population, they overwhelmingly filled state positions from provincial administration to the military and ran either their private estates or state-owned/ imperial estates inhabiting the towns. Non-Muslims, mainly Greek Orthodox Christians, on the other hand, engaged in farming in the plains and animal husbandry in the mountainous areas, were imposed with high taxes, largely restrained from the decision-making processes, administrative positions and military duties. It is evident that the necessity of socio-political equality was immense. The system of sharecropping was the most common practice in Thessaly and the peasants often were exposed to labor abuses of landlords, especially with the absence of the central state authority. Peasants, under the continuous suppression and cruelty of the Ottoman irregular troops on the one hand, and their indebtedness to the landlords and stewards on the other, were inclined to leave their farms and engagements, sought opportunities beyond the boundary.

The aim of this paper is therefore, to give space to hear the voices of the locals, particularly of the peasants. Following an evaluation of Ottoman provincial reforms and their implementation in Thessaly, it will be discussed how the Ottoman peasants received the reform edict of 1839, what were their expectations and problems. Subsequently, it will be displayed how they reacted to the reinstatement of the tax-farming system in the plains of Thessaly. What was the state's position on the peasants' problems? Did reforms improve the devastated situation of the peasants? To answer these questions, the social and economic situation of the region will be sorted out, particularly through emphasizing the socio-economic relations of villages formed as large land estates.

Χολέβα Ευαγγελία: «Η ενδοκοινοτική σύγκρουση στην εξαρχική κοινότητα της Αδριανούπολης από τη δεκαετία του 1890 μέχρι τις αρχές του 20ού αι.».

Στην εισήγηση αυτή θα γίνει προσπάθεια να καταδειχθεί ότι, παρά την κυρίαρχη άποψη στην ελληνική ιστοριογραφία ότι η βουλγαρική εθνική προσπάθεια χαρακτηριζόταν από ομόνοια και σύμπραξη όλων των δυνάμεων, εκκλησιαστικών και λαϊκών, από τις αρχές της δεκαετίας του 1890 και για περισσότερο από δύο δεκαετίες, σοβαρά φαινόμενα αμφισβήτησης του εξαρχικού αρχιερατικού επιτρόπου έλαβαν χώρα εντός της εξαρχικής κοινότητας Αδριανουπόλεως. Η αμφισβήτηση διατυπώνεται από μερίδα των λαϊκών εκπροσώπων της εξαρχικής κοινότητας και εκπορευόταν από τρεις βασικές αιτίες. Αρχικά, από το γεγονός ότι ο εκπρόσωπος της Εξαρχίας στην πόλη παραμέρισε στη διοίκηση της εξαρχικής κοινότητας τους γηγενείς βουλγαρόφωνους που κατά την προηγούμενη δεκαετία πρωτοστάτησαν στις κινήσεις για την εκκλησιαστική χειραφέτησή τους. Επίσης, ο αρχιερατικός επίτροπος κατηγορήθηκε για νεποτισμό και διαφθορά, κατηγορία στην οποία εμπεριέχεται και ο έκλυτος βίος του. Τέλος, φαίνεται πως στη βάση όλων των αντιδράσεων βρίσκεται η οικονομική πίεση που ασκούσε στο ποίμνιό του, διαψεύδοντας έτσι τις προσδοκίες των εξαρχικών ότι η αλλαγή εκκλησιαστικής αρχής θα ελάφρυνε την οικονομική τους πίεση. Σημαντικό ρόλο στην πολεμική σε βάρος του έπαιξαν επίσης, από το 1897 και εξής, τα μέλη των βουλγαρικών κομιτάτων στην πόλη, τα οποία, βρίσκονταν σε διάσταση απόψεων και πράξεων, τόσο με την Εξαρχία, όσο και με το ίδιο το βουλγαρικό κράτος, το οποίο στήριξε την Εξαρχία και τον εκπρόσωπό της στην Αδριανούπολη.

Μιχάλης Φέστας: «‘Δέον να ληφθή φροντίς ίνα πάντες οι ημέτεροι δηλώσιν εαυτούς ως "Ρουμ Πατριαρχικούς": Όψεις της ελληνοβουλγαρικής αντιπαράθεσης στο οθωμανικό Σαντζάκι του Δεδέαγατς 1878-1908».

Η ανάδυση του εθνικισμού και η δημιουργία εθνικών κρατών αποτέλεσαν κύριες εκφάνσεις του οθωμανικού 19ου αιώνα, του «πιο μακρύ της Αυτοκρατορίας». Στην παρούσα ανακοίνωση θα εξεταστούν ορισμένες πτυχές αυτής της διαδικασίας στο χώρο της οθωμανικής Θράκης και πιο συγκεκριμένα στις περιοχές που κάλυπτε διοικητικά το Σαντζάκι του Δεδέαγατς (με έδρα τη σημερινή πόλη της Αλεξανδρούπολης) στα τέλη του 19ου αιώνα μέχρι και το 1908.

Αντλώντας πληροφορίες κυρίως από ελληνικές προξενικές πηγές, στόχος της μελέτης θα είναι η ανάλυση των μηχανισμών μέσω των οποίων το Ελληνικό Κράτος ως «εθνικό κέντρο» από τη

μα και η Βουλγαρική Εξαρχία από την άλλη επιχείρησαν να μετατρέψουν τους (αγροτικούς κατά βάση) πληθυσμούς της περιοχής από κατά κύριο λόγο Ρωμαίους, δηλαδή Ορθόδοξους Πατριαρχικούς, σε κατά κύριο λόγο Έλληνες ή Βούλγαρους.

Σ' αυτή την κατεύθυνση θα μας απασχολήσουν η οικονομική δομή και κοινωνική διαστρωμάτωση του διεκδικούμενου χώρου, η λειτουργία των εκπαιδευτικών δικτύων που ανέπτυξαν οι αντιμαχόμενοι εθνικισμοί και τέλος η διενέργεια των απογραφών που πραγματοποίησε η οθωμανική διοίκηση.

Παρασκευή, 22 Μαΐου 2015

Πέμπτη Συνεδρία

Γεώργιος Σπέντζος: «Ο βουλγαρικός επανεξοπλισμός (1923-25), ως παράγοντας αποσταθεροποίησης του συστήματος ασφάλειας στα Βαλκάνια».

Η λήξη του Α΄ Παγκόσμιου βρήκε τη Βουλγαρία στο πλευρό των ηττημένων. Με τη Συνθήκη του Νεϊγύ (1919), η μέχρι πρότινος «Πρωσία των Βαλκανίων», εκτός των εδαφών που έπρεπε να παραδώσει, καλούνταν να μειώσει και το στρατό της σε μόλις 23.000 άνδρες. Η υπογραφή της συνθήκης όμως δε σήμαινε και πλήρη εφαρμογή της από τη Βουλγαρία, που έθεσε ως βασική επιδίωξη την αναθεώρηση των όρων της.

Η περίοδος που ξεκινά με τη Συνθήκη της Λωζάννης το 1923 ως και το ελληνοβουλγαρικό επεισόδιο του Πετριτίου το 1925, χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια της Βουλγαρίας να επανεξοπλίσει το στρατό της. Στο ίδιο διάστημα, οι συνεχείς επιδρομές βουλγαρικών συμμοριών στην Ελλάδα και τη Σερβία και οι πληροφορίες περί επικείμενης εισβολής του βουλγαρικού στρατού, συνοδεία κομιτατζήδων, την άνοιξη του 1924, θα επιδεινώσουν τις σχέσεις της Βουλγαρίας με Ελλάδα και Σερβία αντίστοιχα.

Μέσω της παρούσας μελέτης θα επιχειρηθεί να απαντηθεί το αν ο βουλγαρικός επανεξοπλισμός μπορούσε να αποσταθεροποιήσει το σύστημα ασφάλειας στα Βαλκάνια. Η ταυτόχρονη ανάλυση των διπλωματικών και στρατιωτικών δεδομένων, θα καταλήξει στο συμπέρασμα πως παρότι η Βουλγαρία δεν πέτυχε να ανακτήσει τη στρατιωτική της ισχύ, κατά τη συγκεκριμένη περίοδο, εντούτοις οι ενέργειες επανεξοπλισμού της ήταν αρκετές, για να θορυβηθούν τα γειτονικά της κράτη και να προκληθεί αποσταθεροποίηση.

Χρήστος Τριανταφύλλου: «Συλλογική μνήμη και "πολιτικές της φήμης": τα ετήσια μνημόσυνα του Ελευθέριου Βενιζέλου, 1946-1967».

Βασική επιδίωξη αυτής της εισήγησης είναι να εξεταστούν το περιεχόμενο και οι μηχανισμοί μεταβολής και διάδοσης των αναπαραστάσεων του Ελευθέριου Βενιζέλου στη μεταπολεμική συλλογική μνήμη. Η μελέτη των μνημονεύσεων (commemorations) του Βενιζέλου, μιας από τις σημαντικότερες πολιτικές προσωπικότητες του ελληνικού 20ού αιώνα, αναδεικνύει τόσο τους μηχανισμούς παραγωγής, διάχυσης και μεταβολής της ιστορικής μνήμης σε μαζικό και ευρύ επίπεδο, όσο και γενικότερες αντιλήψεις σχετικά με τις διαδρομές της ελληνικής κοινωνίας. Η

εισήγηση θα κινηθεί σε δύο άξονες: πρώτον, θα εξεταστούν οι λόγοι που διατυπώθηκαν σχετικά με το πρόσωπο, την πολιτική διαδρομή και την εποχή του Βενιζέλου με αφορμή τα μνημόσυνα. Υλικό θα αποτελέσουν κυρίως οι επιμνημόσυνοι λόγοι, αλλά και χαρακτηριστικά παραδείγματα της επετειακής αρθρογραφίας στον Τύπο. Χρησιμοποιώντας την έννοια των «πολιτικών φήμης» (reputational politics), θα αναδειχθεί η χρήση του Βενιζέλου ως πολιτικού και ιστορικού συμβόλου, με έμφαση στις μεταβολές που υπέστη η «ιστορική του φήμη» (historical reputation) κατά την εικοσαετία που μελετούμε. Ο δεύτερος άξονας της εισήγησης αφορά στους φορείς αυτών των λόγων. Αντλώντας από το θεωρητικό οπλοστάσιο των «σπουδών φήμης» (reputation studies), θα επιδιώξουμε να εξετάσουμε τις κοινωνικοπολιτικές διαδικασίες βάσει των οποίων συγκροτούνταν οι λόγοι για τον Βενιζέλο. Οι «μνημονικοί δρώντες» (agents of memory) λειτούργησαν ως διαμορφωτές της ιστορικής φήμης του Βενιζέλου, προωθώντας συγκεκριμένα ερμηνευτικά σχήματα γι' αυτόν μέσω θεσμών και ομάδων διαφόρων ειδών. Πρόκειται για συναδέλφους του Βενιζέλου, για την οικογένειά του, για συναγωνιστές και αντιπάλους του, για δημοσιογράφους, κ.ο.κ. Θα επιδιωχθεί, δηλαδή, μια πρώτη προσέγγιση των «επιχειρηματιών της φήμης» (reputational entrepreneurs) του Βενιζέλου με κριτήρια τη γενεαλογική, πολιτική και κοινωνική τοποθέτησή τους.

Αχιλλέας Φωτάκης: «‘Το όπλον διαφθείρει τον φέροντα’: Ο Άοπλος Χαρακτήρας της Αστυνομίας Πόλεων τη δεκαετία του 1920».

Η πραγμάτευση της σχέσης του αστυνομικού σώματος με τα όπλα αποτελεί μέρος του τρίτου κεφαλαίου της διατριβής μου, όπου αντικείμενο έρευνας γίνεται η ίδρυση της Αστυνομίας Πόλεων στο πλαίσιο των αστυνομικών μεταρρυθμίσεων του μεσοπολέμου και των συγκρουόμενων διοικητικών μοντέλων αστυνόμευσης εντός του ελληνικού κράτους. Το σώμα αυτό ξεκίνησε το 1920 στην Ελλάδα με τη βοήθεια μιας Βρετανικής Οργανωτικής Αποστολής. Μετά από ενάμιση χρόνο παρατήρησης της ελληνικής κοινωνικής πραγματικότητας, η Αποστολή πρότεινε τη δημιουργία διακριτού θεσμού αστυνόμευσης πολιτικού χαρακτήρα, σε αντίθεση με τον ημι-στρατιωτικό της, ως τότε αστυνομεύουσας, χωροφυλακής. Οι πρώτοι αστυφύλακες, με βάση την παραπάνω διάκριση, διδάσκονταν στη σχολή, κατά τα πρότυπα της Μητροπολιτικής Αστυνομίας του Λονδίνου, τη χρήση του ξύλινου κλομπ και της σφυρίχτρας, αλλά όχι και των όπλων. Το ‘άοπλο’ του σώματος έγινε, μάλιστα, αντικείμενο φανατικής υπεράσπισης από την Αποστολή, ανώτερους και κατώτερους ιεραρχικά υπαλλήλους, και διατηρήθηκε σε όλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1920. Η παρούσα ανακοίνωση διερευνά την όχι αδιατάρακτη πορεία του ‘άοπλου’, αναδεικνύοντας μέσα από αρχειακές πηγές, δημοσιεύματα και αστυνομική βιβλιογραφία, τους λόγους της καθιέρωσης αλλά και της τελικής του κατάργησης.

Καίτη Πάπαρη: «Εκλεκτικές συγγένειες στη διαμόρφωση της γερμανικότητας και της ελληνικότητας στον Μεσοπόλεμο».

Στους ιδεαλιστές διανοούμενους του Μεσοπολέμου το κλασικό παρελθόν, όχι ως μνημειακό υπόδειγμα ζωής, αλλά ως ζωντανό παράδειγμα και πρότυπο θεωρείται το τέλειο «στιγμιότυπο»

από το παρελθόν, από όπου μπορούν να αντληθούν οι απαντήσεις για τα αδιέξοδα της κρίσης. Η «αιώνια νεότητα» του κλασικού στοιχείου είναι αυτή ακριβώς που προσφέρει μια πολλαπλότητα δυνατοτήτων στην αξιοποίησή του ως αναλλοίωτη, διαχρονική αξία και οδηγό για το παρόν, προσφέροντας μια δημιουργική διέξοδο και θεραπεία από τους κινδύνους που αντιμετωπίζει ο ελληνισμός.

Η ανάδειξη της αρχαιότητας ως το τέλειο στιγμιότυπο από το οποίο θα προέλθει η οντολογική γέννηση του νέου ελληνισμού οφείλεται στις «εκλεκτικές συγγένειες» της εγχώριας διανόησης με τη Γερμανία, καθώς η ελληνικότητα διαμεσολαβείται ως προς την πρόσληψη και το περιεχόμενό της από την αντίστοιχη αναζήτηση της γερμανικότητας την περίοδο αυτή. Συνυφασμένες με την κρίση και την ανάγκη αναπροσαρμογής της εθνικής ταυτότητας, τόσο η γερμανικότητα όσο και η ελληνικότητα, θεμελιώνονται στο πρότυπο της κλασικής αρχαιότητας, η αρχετυπική ανάδειξη της οποίας χρησιμεύει ως το πρότυπο ενός ανανεωτικού πολιτιστικού προγράμματος για έθνος και τον πολιτισμό.

Έκτη Συνεδρία

Μάνος Αυγερίδης: «Ιστοριοποιώντας το Βίωμα: Από την ελληνική αντίσταση στην ιστορία της (1945-1967)».

Αντικείμενο μελέτης της διδακτορικής διατριβής, η οποία θα παρουσιαστεί στο πλαίσιο της ανακοίνωσης, είναι τα πρώτα εγχειρήματα ιστοριοποίησης της ελληνικής αντίστασης. Κεντρικό ερώτημα αποτελεί ο τρόπος με τον οποίο το προσωπικό και συλλογικό βίωμα μετατράπηκε σε ιστορική αφήγηση. Η διατριβή επιχειρεί να χαρτογραφήσει αυτή τη διαδικασία θέτοντας στο επίκεντρο τα υποκείμενα, τη γεωγραφία και τις πυκνώσεις της στο χρόνο και εξετάζοντάς την ως μέρος της συγκρότησης της ιστορίας των ευρωπαϊκών αντιστασιακών κινήματων του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Μέσα από την εστίαση σε διαφορετικές κοινότητες μνήμης, το περιβάλλον, τις πρακτικές τους και τις δημόσιες διαμάχες της εποχής, σκιαγραφείται ο τρόπος με τον οποίον διαμορφώθηκαν τα πρώτα αφηγήματα για το πρόσφατο παρελθόν, οι τομές και τα νήματα που τα συνδέουν, καθώς και η ίδια η έννοια της Εθνικής Αντίστασης. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται σε ερωτήματα που έχουν να κάνουν με τις ιδιότητες του ιστορικού και του μάρτυρα, τις προσλήψεις τους στη μεταπολεμική περίοδο, καθώς και την έννοια της ιστορικής αλήθειας.

Εμμανουήλ Σαρλάμης: «Πτυχές της αντιπολιτευτικής πρακτικής των κομμάτων του κεντρώου χώρου απέναντι στην κυβέρνηση του Ελληνικού Συναγερμού του Αλέξανδρου Παπάγου (1952-1955)».

Οι εκλογές του Νοεμβρίου του 1952, με την εξασφάλιση συντριπτικής πλειοψηφίας στη Βουλή, σηματοδότησαν την κυριαρχία του Ελληνικού Συναγερμού (Ε.Σ.) του Αλέξανδρου Παπάγου στην πολιτική ζωή της χώρας, ώς τα μέσα περίπου του 1954, οπότε και εκδηλώθηκαν σοβαροί κλυδωνισμοί στην κυβερνητική ενότητα, λόγω πληθώρας παραγόντων, με κατάληξη την ανάδειξη του Κωνσταντίνου Καραμανλή στην πρωθυπουργία, μετά το θάνατο του Παπάγου (Οκτώβριος 1955), την μετεξέλιξη του κόμματος σε Ε.Ρ.Ε. και της επικράτησης στις εκλογές του 1956.

Κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, ο κεντρικός πολιτικός χώρος μαστιζόταν από μία πολύπλευρη κρίση, λόγω της εκτεταμένης πολυδιάσπασης, της ύπαρξης σημαντικών ιδεολογικών διαφοροποιήσεων και επιμέρους προσωπικών στρατηγικών, με αποτέλεσμα την έκδηλη αδυναμία του να αποτελέσει αξιόπιστη εναλλακτική κυβερνητική λύση και να αναλάβει αυτόνομα την πολιτική εκπροσώπηση ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων. όπως αποδείχθηκε από την αποτυχημένη εκλογική σύμπραξή του με την Ε.Δ.Α. στα πλαίσια της Δημοκρατικής Ένωσης κατά τις εκλογές του 1956.

Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι μέσω της παρουσίασης της αντιπολιτευτικής δράσης των κεντρικών κομμάτων απέναντι σε πτυχές της κυβερνητικής πολιτικής του Ε.Σ. να αναδειχθούν τα κύρια ιδεολογικά τους προτάγματα, καθώς και οι ενδοπαραταξιακές διαφορές τους, ώστε να εξαχθούν ορισμένα συμπεράσματα αναφορικά με τη γενικότερη ιδεολογική συγκρότηση και την πολιτική στρατηγική του κεντρικού πολιτικού χώρου την περίοδο 1952-1956.

Χάμζα Αϊμπάρ: «Οι παρεμβάσεις του στρατού στην πολιτική ζωή στην Τουρκία κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου».

Οι παρεμβάσεις του στρατού στην πολιτική ζωή στην Τουρκία έχουν μακρό παρελθόν και μεγάλη παράδοση. Οι παρεμβάσεις του στρατού στον πολιτικό βίο των Τούρκων δεν παρατηρούνται μόνο στην ιστορία του σύγχρονου τουρκικού κράτους αλλά και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία που θεωρείται προκάτοχος-κράτος της σημερινής Τουρκίας. Δώδεκα αυτοκράτορες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας εκθρονίστηκαν για διάφορους λόγους, αλλά οι περισσότεροι έχασαν το θρόνο τους λόγω των εξεγέρσεων στο στρατό. Στη Δημοκρατία της Τουρκίας, παρόλο που δομικά παρακολούθησε εκ διαμέτρου αντίθετη κατεύθυνση απ' εκείνη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, έχουν μεταφερθεί πολλά στοιχεία από τη στρατιωτική παράδοση της παλιάς αυτοκρατορίας στο νεοσύστατο κράτος, επειδή οι ιδρυτές του καινούργιου κράτους ήταν σπουδαίοι στρατιωτικοί της παλιάς αυτοκρατορίας. Κατά την άποψη μου η ερώτηση "γιατί ο στρατός συνέχεια παρεμβαίνει στην πολιτική ζωή της Τουρκίας" πρέπει να μετατραπεί στην ερώτηση "γιατί το πιο κυρίαρχο ιδρυτικό στοιχείο της χώρας, εφόσον έχει τόση συνταγματική και στρατιωτική δύναμη να μην παρεμβαίνει στον πολιτικό βίο της χώρας". Η απάντηση αυτής της ερώτησης μάλλον βρίσκεται στην ανάλυση τριών πετυχημένων και δύο αποτυχημένων στρατιωτικών πραξικοπημάτων που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου.

Έβδομη Συνεδρία

Βασιλική Μπούρα: «Οι διεργασίες μετεξέλιξης των αστικών κομμάτων στην κατοχική περίοδο».

Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι η παρουσίαση των διεργασιών μετεξέλιξης των αστικών πολιτικών κομμάτων στην κατοχική περίοδο, όπως αυτές θα αναλυθούν στο πλαίσιο της διδακτορικής μου διατριβής. Ουσιαστικά πρόκειται για μια διατύπωση των υποθέσεων εργασίας. Σε ένα πρώτο στάδιο καταγράφονται οι εσωτερικές διεργασίες που πυροδοτήθηκαν στον αστικό χώρο κατά τη μεταξική δικτατορία. Ακολούθως, εξετάζονται οι συνθήκες υπό τις οποίες οι

κομματικοί σχηματισμοί καλούνταν να δράσουν στο διάστημα 1941-1944. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα δοθεί στη μελέτη των ενδοαστικών συγκλίσεων αλλά και αντιθέσεων καθώς και στη στάση των ηγετικών προσωπικοτήτων του αστικού πολιτικού κόσμου απέναντι στους βασικούς φορείς της εξουσίας. Μέσω των ερωτημάτων που τίθενται κατά την προσπάθεια εκπόνησης της διατριβής γίνεται μια απόπειρα αποκρυστάλλωσης των βασικών παραμέτρων στις οποίες θα κινηθεί η επιστημονική έρευνα για να αποδώσει όσο το δυνατόν πιο σωστά τη στάση του αστικού πολιτικού κόσμου απέναντι στα φλέγοντα ζητήματα της κατοχικής περιόδου και την ερμηνεία αυτής της στάσης βάσει των ιστορικών τεκμηρίων.

Βασικό εργαλείο της εργασίας μου θα αποτελέσει η έρευνα των προσωπικών αρχείων των κυριότερων πολιτικών προσωπικοτήτων, όπως του Εμμανουήλ Τσουδερού, του Σοφοκλή Βενιζέλου και του Ιωάννη Πολίτη αλλά και του Νικολάου Πλαστήρα, του Παναγιώτη Κανελλόπουλου, του Γεώργιου Καρτάλη, καθώς και του Κωνσταντίνου Τσαλδάρη.

Γιώργος Πολυδωράκης: «Προσπάθειες της Ελλάδας για ένταξη στις τρεις Ευρωπαϊκές Κοινότητες τη δεκαετία του 1960».

Η Ελλάδα επιθυμούσε να συμμετάσχει σε όλα τα βήματα προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Όταν έγινε φανερό ότι η ολοκλήρωση δεν επρόκειτο να επιτευχθεί μέσω των μηχανισμών του Συμβουλίου της Ευρώπης, η χώρα στράφηκε στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες των Έξι. Η Συμφωνία Σύνδεσης του 1961 ανάμεσα στην Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) ήταν μόνο η αρχή της διαδικασίας για την πλήρη συμμετοχή της χώρας στις τρεις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Η προσχώρηση επιτεύχθηκε το 1981, αλλά, όπως τα διπλωματικά αρχεία αποδεικνύουν, η ελληνική κυβέρνηση επιθυμούσε να ξεκινήσει τις προσπάθειες για ένταξη ήδη στη δεκαετία του 1960. Και ενώ όσον αφορά την ΕΟΚ η προοπτική της ένταξης αναφερόταν ρητά στη Συμφωνία Σύνδεσης, οι σχέσεις της χώρας με τις άλλες δύο Κοινότητες (ΕΚΑΧ και ΕΥΡΑΤΟΜ), που δεν καλύπτονταν από τη Συμφωνία των Αθηνών, θα έπρεπε να αναπτυχθούν από το μηδέν.

Οι ελληνικές κυβερνήσεις κατέβαλαν προσπάθειες μετά το 1961, προκειμένου να επιτευχθεί το συντομότερο δυνατόν η ένταξη της χώρας, όχι μόνο στην ΕΟΚ, αλλά και στις άλλες κοινότητες. Τα διπλωματικά έγγραφα διαψεύδουν την κοινή αντίληψη στην ελληνική ιστοριογραφία, ότι οι προσπάθειες για την πλήρη ένταξη της άρχισαν μετά την κατάρρευση του στρατιωτικού καθεστώτος το 1974, και ταυτόχρονα παρουσιάζουν την αντίδραση και των Ηνωμένων Πολιτειών στην ελληνική προσπάθεια για την πλήρη συμμετοχή στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Ελένη Κούκη: «Πολιτικές της ιστορίας από το καθεστώς της 21ης Απριλίου: Αρχειακές διαθεσιμότητες, μεθοδολογικά ζητήματα και αφηγηματικές προκλήσεις».

Η ανακοίνωση αυτή εστιάζει σε τρεις βασικές προϋποθέσεις σύμφωνα με τις οποίες οργανώθηκε το πραγματολογικό υλικό της διδακτορικής μου έρευνας. Κατ' αρχήν παρουσιάζονται συνοπτικά οι θεωρητικές επεξεργασίες των τελευταίων 20 χρόνων, ιδιαίτερα όσον αφορά τους όρους Πολιτική της Ιστορίας και Ιστορική Κουλτούρα. Κατά δεύτερο, γίνεται μια σύντομη

παρουσίαση των αρχειακών διαθεσιμοτήτων και των νέων στοιχείων που αυτά προσφέρουν στη μελέτη της δικτατορίας της 21ης Απριλίου. Τέλος, όσον αφορά το επίπεδο της σύνθεσης, η ανακοίνωση εστιάζει στις αφηγηματικές περιπλοκές που ανακύπτουν καθώς απομακρυνόμαστε από μια πιο παραδοσιακή, πολιτική ανάλυση του φαινομένου της Χούντας.

Στέφανος Ιωαννίδης: «Το κίνημα των εργοστασιακών επιτροπών (1974-1981)».

Στους πρώτους μήνες της μεταπολίτευσης εμφανίστηκε ένα πανελλαδικής έκτασης απεργιακό κίνημα στα εργοστάσια, τα οποία είχαν δημιουργηθεί τη δεκαετία του 1960 και δεν είχαν γνωρίσει συνδικαλισμό. Οργανωμένο από νεοσύστατες επιτροπές εργατών και επιχειρησιακά σωματεία, το κίνημα χαρακτηρίστηκε από τη μεγάλη απεργιακή διάρκεια και την ομοψυχία/μαχητικότητα των νεαρών ηλικιακά και άπειρων από συνδικαλιστική άποψη εργατών. Τα αιτήματά του είχαν κυρίως μισθολογικό περιεχόμενο, συνεπάγονταν ωστόσο μια ανατροπή του μεταπολεμικού συσχετισμού δύναμης μέσα στο εργοστάσιο. Το κίνημα αποτέλεσε μια τομή στη δομή και λογική του μεταπολεμικού συνδικαλισμού και αμφισβήτησε την ελεγχόμενη μεταπολιτευτική διαδικασία. Οι οργανώσεις της άκρας αριστεράς είδαν στο κίνημα μια συνέχιση του «Πολυτεχνείου», ενώ τα ρεφορμιστικά κόμματα μια απειλή για τον έλεγχό τους στην οργανωμένη εργατική τάξη. Κατακερματισμένο και ασυντόνιστο, το εργοστασιακό κίνημα παρουσίασε κάμψη από τα μέσα του 1976 υπό το βάρος και της αντίδρασης της κυβέρνησης Καραμανλή, σημειώνοντας ωστόσο σημαντικές επιμέρους επιτυχίες, συμβάλλοντας στη φθορά της κυβέρνησης και καθιερώνοντας μια νέα εργατική συμπεριφορά και κουλτούρα. Οι κατακτήσεις των εργοστασιακών εργατών καθιερώθηκαν και επεκτάθηκαν από την κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, στην άνοδο του οποίου στην εξουσία οι εργοστασιακοί εργάτες συνέβαλαν.

Καλλιόπη Γερωνυμάκη: «Συνεταιριστική δραστηριότητα και τοπική κοινωνία κατά τη Μεταπολίτευση: η περίπτωση της Ένωσης Γεωργικών Συνεταιρισμών Αποκορώνου στο Νομό Χανίων (1974-1985). Αφειρήες και συνδέσεις με την κεντρική πολιτική».

Σκοπός της παρούσας ανακοίνωσης είναι να διερευνήσει όψεις της εξέλιξης του συνεταιριστικού θεσμού στην Ελλάδα μέσα από τη μελέτη των κεντρικών πολιτικών σχέσεων και του καθρεφτισμού τους σε τοπικό επίπεδο, σε μια περιοχή του Νομού Χανίων Κρήτης (επαρχία Αποκορώνου). Μετά από μια εισαγωγική ανασκόπηση στην ιστορική πορεία των γεωργικών συνεταιριστικών οργανώσεων από τις αρχές του 20ού αιώνα, η έρευνα επικεντρώνεται στη σύντομη αλλά πυκνή περίοδο 1974-1985. Στο πρώτο μέρος περιγράφονται οι κατευθυντήριες γραμμές της κρατικής αγροτικής και συνεταιριστικής πολιτικής. Η έμφαση δίνεται στις προγραμματικές δηλώσεις των κυβερνήσεων της Νέας Δημοκρατίας και του ΠΑΣΟΚ καθώς και στο περιεχόμενο των νέων συνεταιριστικών νομοθετημάτων που συντάσσονται αυτά τα χρόνια. Στο δεύτερο μέρος τίθενται ερωτήματα σχετικά με τις προϋποθέσεις μετάβασης στη μελέτη ενός τοπικού παραδείγματος συνεταιριστικής κίνησης στην Κρήτη. Η μελέτη περίπτωσης αφορά στην Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Αποκορώνου, κεντρικό συνεταιριστικό φορέα με έδρα το χωριό Βάμος στο Νομό Χανίων. Παρουσιάζονται καταρχήν τα μεθοδολογικά προβλήματα καθώς και οι διαθεσιμότητες του αρχειακού υλικού. Στη συνέχεια αναλύονται ορόσημα από το

ιστορικό ίδρυσης και λειτουργίας της Ένωσης. Μέσα από την προσπάθεια αυτή, αναδεικνύεται περισσότερο το πλέγμα των τοπικών πολιτικών και οικονομικών ισορροπιών, όπως διαμορφωνόταν σε ολόκληρη την επαρχία στην περίοδο της Μεταπολίτευσης. Η έρευνα εμπλουτίζεται με στοιχεία για την αγροτική οικονομία του Αποκόρωνου, για το ρόλο της κοινοτικής και νομαρχιακής διοίκησης, των βουλευτών με καταγωγή από την περιοχή, του κλήρου, του τοπικού τύπου. Υποθέτουμε πως οι συγκλίνουσες τροχιές αυτών των φορέων, με κοινή σημαία τον κίνδυνο εγκατάλειψης της υπαίθρου και το πρόταγμα της περιφερειακής ανάπτυξης, σχηματίζουν ένα πρίσμα ερμηνείας μέσα στο οποίο εμπίπτει και η συνεταιριστική δραστηριότητα της Ε.Γ.Σ. Αποκορώνου.

Οι οργανωτές ευχαριστούν θερμά τον κ. Νικήτα Σίμο, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του συνδέσμου 'Ελληνικές Ρίζες', για τη βοήθειά του.